

1910 م 1914.

215625

+50

RL 778.

هو شارنده
سیاحت

گوگل نک نمی نومر
حکایه

رو سچه دن ترجمه

مترجم:

تاج الدین براہیدی

БИБЛИОТЕКА
ИН. И. УГА
ПОСТОНОВЕДСКИЙ
Академии Наук

ناشر: برادران کریموف

کریموف مطبوع سی فراندہ

تی

І. Д. Б. К. Р. Н.
ЦЕНТРАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
ИСТОРИИ РАН
Лобачевского, 29

215625

КІ 778

871

هوا شارندہ
سیاحت

گوگل نٹ ہنجی نومر حکایہ سی۔

روسچہ دن ترجمہ

مترجمی: تاج الدین ابراہیمی۔

ГЛАШАЛЫК
КАШАРЛЫ БРАДРАН КРИЮФАР.

ИНСТИТУТА

№ 215625

Центральная	библиотека
Института	Дальнего Востока
билиотека	КазНЦ РАН
Лобановский пр., 2/31	

Электро-Лито-Типография Т. Д. „Бр. Каримовы“
1910.

215625

بوبردە عجب اش توگل هاضر بزنلۇق بورۇمانىدە
اسى يېلىرىدە نىكاحلر بىك ياشلەتە بولادر.

نوماغە اون اىكى ياش تولغاچ آناسى كياوگە
بىروب كياوانى يورتىنە آللدى وسوداغە اويرەتوب
سوداسون كيئاياتىدى. كىھو بىك يخشى سودا گىرچىغۇب
اشلىرى بىك آلغە كيىتىدى. بوبنىڭ اوينىدە تركلەك
بىك اىركەن بولوب بىر بىرىنە مەبتلىرى كامىل بولسىدە
نوما قايىسى وقتلىرىدە حىرتلى دايسابلى يورى ايدى
ومونىڭ سبىن ھىچ كم بلمى در ايدى.

بوبنىڭ يورطنىدە بىك كىلە سراى بولوب
اول سرايانى بىربوكرى كشى يالغە آلغان ايدى واول
سرايانى هييشە اچىن بىككەب تو توب بىك سىرەككە
آندىن چىغانلىك كورنە ايدى و خواجەسىنە فاتىر آقچىسون
وقتنىدە تولەگاناكىدىن آنڭ ايلە ھىچ كم نىڭ اشى يوق
ايدى. چىغان و قتنىدە قايدە بارسەدە بوكرو سىنلىن كشىلەر
شكولغاناكىدىن بار خلق دە شونىڭ اوچون عارلىنوب
سرايانىن چىمى بىكلىنوب ياطا دىب اوپلىلىر ايدى.

بىدوك طاو باشندە صالحغان بىر شورىدە تىپر ايلە
سودا قىلغۇچى بوب اسىلى بىرباى بارايدى. اوزلىرى
آز جماعت اولوب: اوزى و خاتونى و نوما اسىلى بىر
قىزى غنە ايدى. اول تىرەنلىك عادنى بويىنچە نوما اوچنچى
ياشىدىن حيوان تىرسى ايلە سودا قىلغۇچى بىر كىشىگە
يەرهشلەپ اون يىلىن صوك اون اىكى ياش تولغاچ
بالغەدىن حساب قىلىنوب طوى و نىكاح بولاقق ايدى.
عادتلىرى شولاي بولسىدە نىكاح غە قىر قزا ايلە
يىگەت بىر بىريلە كورشمىمار ايدى لىكى كياوگە بارە
اوچون بواون اىكى ياش اىلە كىمى بولوب فقىرە قىزلىر
صوڭراقدە بارالار ايدى اما يىگەت اون بىشىدىن باشلاپ
نېچە ياشىدە بولسىدە يارى ايدى.

شولای اینوب کوب يللر اوتدی آنڭ يانىنە هېچ كم
كىرمەدى. نومادە كېزەك چاغىنە آنلىن كولە حتى
قورقادىرە ايدى.

بىر طاپقىر نوما آنڭ ايله اوچراشقان بوكرى
آڭار اوزى ياصاغان براوينچىق بىردى شوندىن صوك
آنڭ حقىندەغى اوبلەرن بوتونلەي اوزگارتىدى
نوما طومشىن يۇمىشاق طېيىعتلى بولغانلىقىن
بوكرى گەدە آچلۇپ يۇمىشاقلىق كورسەتە باشلادى. بوكرى
اوچون بىر شادلىق بولغانلىقىن اول سىوكلى بالا
ايله اوچراشورغە حىلەلر ازلى باشلادى ولكن كورشولرن
كشى كورمەسىنىيپ بىر صاقلاندى بوكرى بىر عالم
كشى بولغانلىقىن و قىزىدە علم گەھوس و قابليت تابقايانلىقىن
اوطرشى ايله نومانڭ عقلن نورلاندردى و ذهن لرن
آچلۇردى و سرائى ايشكىن آنڭ اوچون هر قايچان آچق
توتدى. نوما بوكرى نڭ يانىنە عجايىب نرسەلر كورگانلىكىن
سيزەك سيرەك يانىنە كروپ، اوطرشوب سوراشدە
تورغان بولدى زира بوكرى نڭ سرايى بوتونلەي بىر

تجربەخانە ايدى (ھر تورلى قوراللر، دوالار ماشىنالار
بارايدى). بوكرى شا كردقىزىنە هېچ كمگە هېچ نرسە ايتىمە و
شرطى ايلە مۇنندە كورگان نرسەلر يىنڭ هر بىرسون آيروب
آيروب بىيان قىلىدى بوكرى نڭ اشلى تورغان نرسەلرلى
آراسىنە كوب يللر آزا بلۇب ياصاغان بىك ضور
بر هوا شارىدە بارايدى.

صوڭرە كىياوگە بارغاچ نومانڭ آنڭ ايله اوطرشۇسى
بىك سىرە كىنە باشلادى، گىرچە بوكرى نڭ طشىن كورنىشى
(قيافتى نڭ يەمسىزلىگى) آلار نڭ قاطناشۇسى تور وسىنە
ھر تورلى شىڭ و شېمەنى يوغالتسىدە اىرى نڭ كۈچىلىگەن
او ياتىق بىك مەكن ايدى. بوكرى اوزىلە سوېگان شا كردى
ايله كوروشۇدن قاچا باشلادى ھم ايشكىن آنڭ اوچوندە
بىكلەدى بىر حال علمى سوېگان و معرفت كە صوصاغان
باشخاتون اوچون بىك يامانصولق بولدى زيرا اپرى
ايلە جىلسىنە صاتۇآلۇ اشلىنىن و ھر تورلى كون صايىن
بولا تورغان واقعەلردىن باشقە هېچ نرسە آلورغە مەكىن
تۈگل ايدى. بىرنىچە مرتبە نوما اوزىدە و هېچ كمى

اوچون ایکانون آسلامیچه سرایغه باروب کورگەر خصت
صوراب ایشکن قاقسەدە جواب بولماگاج ثللە بوکرى
اولدى مىكىن دىب اوپلى باشلادى. بىر طاپقىر اسى
كونىن صوك بالخونىدە ايرى ايلە كىچكى صالحونىدە
حضورلانوب او تورغانندە بوکرى نڭ اوپىنه قايتىرب
كىلگانون كورگەج آزغە قالدى بالخونىن سېكىرب
توشه يازدى. ايرى بوشامانلانوبى نڭ سېبن صوراگاج
پراستو يغە سېبلەر اوپلاپ تابوب ايرىن طنچلاتىوب
اولگىردى .

وقتلرى بىك تىرا او زوب منگىلگە كىتىدى نومانڭ
كىدە وگە بار دوينە اوچ يل بولدى ماتورلىغى دە تۈركالله نوب
دنىيادە بىر ماتورلىر جملە سەنلىن بولدى ايرى بىك
سوىگانلىكىن، آنڭ حقىندە او زلرى ينڭ ياغىندە بولغان
ئەشە ئى عادتلىرن بىتونلە ئىطىولدى زира خاتونلىرى
نرسە گە صانالىمېچە، ايرلىنڭ بىرقۇغانچى جارىمىسى كېيى
بورىنىدە غى بار قارا اشلىرى اشلىرى كە تىريش ايدى.
وقتى بلەن ايرلىر بىر بىردىن اىكىچى بىرگە بارغاندە

اوزلىرى قوللىرىنە يېڭىلچە گە تايابق توتوب، خاتونلىر
بىك تارتىا تورغان حيوان شىكللى ھە تورلى آدر
نرسە لرىنى كونەروب باررغە تىوش ايدى.

اوزون سورىنڭ قىصقەسى نومانڭ تركلگى يغشى
ايدى. لىكن نوماگە بولاي تركلك تقدىرده او زاقغە
يازلىماغان ایكان. ايرى سرخاولاب شول سرخاونىن
ئۆلدى. شول سېبلى اول ياق خاتونلىرىنىڭ باشىنە كىلە
تورغان يوغارىدە نەيتاڭان ناچار حاللىرىن دە
ئەشە كىرەك حسرتلى مال نوما باشىنە دە كىلدى. زира
اول ياق خلقى نڭ عادتتىچە اول كىنڭ تەنن بىر گە
اوت ياغوب ياندرالار ايدى. قالغان خاتونى ايرىنىڭ
تەنن ياندرى تورغان بىرگە او زاتا باروب، ياندرلا
باشلاغاچ ايرى سوپگانلىكىنى اثبات اوچون ترىلەي
او زن او تە ئىرغۇتوب ايرى ايلە بىرگە يانارغە كىرەك ايدى.
بواشنى قىلىماغان طول خاتونلى خاق قاشىندە بىك
مسغەرە گە آلنوب اول بىرنى ايركسىز طاشلاپ كىتەرگە
مجبورە بولا ايدى.

او قوچيلر مرغه يا شرون قالماسون موندى ئەشەكى
عادت هىنىڭ بعضا يېرىزىنە حاضرەدە بار اىكان.
شول سبىدىن كوب آنالرا اوزلرى يىنلۇق قىبالالار يىنى توغان
چاغندۇق ۋوتەلر ايمش شولاي ايتوب اوز عمرلىزىنە
صناب كىلگان بوحسرتلى حالدىن قىزلى يىنلۇق قوتولۇن
تىلىلىر ايمش.

شول رەوشچە فقيرە نومانىڭ دە هالى چەھە ئالماسلق
درجەدە خرابلۇق ۋەرلدى. ايرىنلۇق آتا آناسى
استەغانلىكىن، عادتلىرى يىرىنە كېترو اوچۇن نوماغە
اوzen اوتفە آتماقلىق ايرتەگى كوندىن قالماسە تىوش
ايىدى. قىزلىق آتا آناسى جلاپ رنجودن باشقە بواشكە
ھىچ برقارشولق قىلا ئالمېلر ايىدى.

شوشى آققىق چىكىدە نومانىڭ ياردىمىسى بوكىرى
بولدى يېك صوڭىغە كىچ بلەن برا اوڭاي وقتنى تورى
كېتۈرۈپ نوماغە شېرتقىنە يورىدە بار كشىدە يوقلارغە
ياتوب بتکاج سرای غە كر ئىلى دىدى اوزى آللەن
كىيرەك ياراقنى حاضرلەب انگر منگر بولغاچىدە

سرايىنلۇق توبەسون آچوب اوزىنلۇق اوجارغە آنوقلاب
ينكۈرگان شارنى غاز ايلە آز آز توتورا باشلادى.
نهق تون اورتاسىنە نوما كىلوب سرايى ايشكىن
قاقةغان ايىدى حاضر بوكىرى ايشكىن آچوب كرتىدىدە
اچدىن بىكەب دە آلدى. نومانىڭ كوزلرى ياشلى ايىدى
بوكىرى آنلۇق سېين يىلگانگە كورە اورنىدقە اوتورتوب
ايتدى:

- اي بالام سىنى حسرتلى حال كوتەدر اگرمىن
سوزمنى طىلاساڭ قوتولۇرسن دىدى.
نوما كوز ياشلىرن سورتوب اي مىنەم يخشى
خلفەم زىنەر اىتسەنە في رووشچە ونى اش قىلوب مىن
بوبلادن قوتولا آلورەن دىدى.

- مىنەم ايلە كىنسەڭ قوتولۇرسن دىدى.
- مىنە بىت آرتىدىن قوارلەر مىنى قوتولىدررغە
نلهب سىن اوزىڭىدە هلاك بولۇرسن دىدى.
- يوق بىز كشىلەر قوارلۇق يerde بولمايز سىن بو
شارنى كورەسەك مى سىنلۇق بختكە قارشى بولۇت آستىنە

آلوب منه رگه حاضرله نوب يتدى. ايركىن اوچغان قوشلار
كىي قايده تله سەك آندە اوچارمز كوك بىوكلەنلىن ير
بوزنده اوزمۇزگە قورقۇچىز طنجق سورولق ادرېنى
صاييلارمز دىدى .

نوما مىن بىك راضى دىب تىقىرىدى .

— موندە ير آز خطر بارنىدە ايسكە آل اگر شار
يارلا قالسە هلاك بولورمز، لەن سىئىتا بىت بارده ير
سین ايندى آزا بلانسوب اولە تورغان اولومگە مەم
ايتولگان كشى دىدى .

— هرنى بولولق بولسىدە مىن سىنڭ ايلە كېتىرگە
حاضر دىدى نوما .

— آلاي بولسە بىك كىرەك نرسەلر ئىنلىكىنە اوزىڭ بلن
آلدى بىرده كېچك كىماينچە كىيل بىر ساعتىن آرى تورمايز
سەفرىز اوچون بار نرسە حاضر رزقلق دىسلە مىن
بر آتەنەلە زاپاس دە آللەم دىدى .

نوما سراپىن چغۇب يارتى ساعت اوته راوتىس دە
بر كېچكىنە توپۇچك ايلە قاينتو بدە كردى. بوكىرى

نومانى قامشلىن اورگەن و توبىنە هر تورلى كىرەك يباراق
نرسەلر صالحان بر زور كار زىنكە گە او تور توب شار
اوچوب كىتماسون دىب بىلەب قويغان باولارنى چىشىدەن
اوزىدە تىزىرەك سىكىرەب منوب او توردى. شار
اكرنگانە كوتەرلە باشلاپ توبە تىشلىنىن چەغاچ
بۈزگەن شىكلىلى هواغە كوتەرلىدى. بوكىرى ئىلى بر
باوندىن ئىلى بر باوزىن تارتە تارتە شارنى قاراب
بۈرەتەدرايىدى. صوڭرە نومانڭ يانىنە او تورب ايندى:
— بىزگە جىل بىك اوڭىز حاضر مىڭادە بر آزغەنە يال
ايتەرگە مىكىن دىدى .

— نوما بىز كوب كوتارلىد كەم؟ دىدى .

— ايڭى چاقىرۇم بىوكلەك كە دىدى .

— بىز يىردىن كورنىمى بىزەم؟

— كورنىمى بىز، اگر كوندىز بولسىدە كورنىماس ايدىك
تونلە بىلە سوزدە يوق. بىوكلەك كە ھېچ بىر قوشلە
منى. اى مىكىيەم اوشهنگان سەنگەر ايندى طنجىلاب
يانوب يوقلا، طاكى آتقاچ مىن سىنى او ياتورمن او زم

يوقلاغان آراده شارني يورته توررنه اوپره تورمن مين
تهولگينه برگنه ساعت يوقلارغه كونوكلان ديدى.

نوما طوکغانون طويا باشлагان ايدي درحال
بوكرى نلث كيؤمن بوركه نوب ياتدى وانكاسى نلث قولنه
يوقلاغان بالا كبي راحتلە نوب يوقلاadi. بوكرى نلث
خيانت قيلماويىن، اولده اوڭ چن اخلاصى ايله اشانادر
ايدي. حاضردا ايرته گوسون قاچووى مەكىن سولىغان
اولىمن قوتقار و چىسى بولغاچ بىگرە كىدە اشاندى.

قوياش چقغاچ بوكرى نومانى اكرۇنگىنە اوپاتوب
قصقه چەغىنە شارنىڭ يورته تورغان رەتلەن اوپره توب
داوزى تورونب ياتوب يوقلاadi. ياتقان و قىتلە بر
توشنى كورسە توب قوياش شول توشكە منوب يتكاج
مېنى اوپات ديدى.

نوما بوكرى نلث قوشۇمى بويىنچە نەق و قىتلە
اویغاندى تورغاچ دە ايرته گى رزقنى حاضرلەرگە توتىنى
نومادە بولشوب اىكسى برگە حاضرلە دىلەر.
شولاي ايتوب بولار بىر آطنه اوچدىلەر. بوكرى نلث

اوينچە دېلىرىه سورغان قورالى نلث بىلدروى بسوينچە
بر آطنه اچنده او زلرى يىنلە قالاسىن ملخ يارم چاقرم ير
اوچدىلەر. شوندىن صوڭ بىكرى شارنىڭ گاز چغارا
تورغان تىشوجن آچوب بىك تىز توشە باشلادى.
يىر اوستنده گى نرسە لرنى آيروب بلىرلەك بولغاچ
قاراسە كوردى صوسز، قوملىق و كشى تورغان
بىرگە توشەلر ايمش. قوش اوچومى قىدر بىرگە توشكاج
شارنىڭ تىشوجن قابلاپ قورى صەھرانىڭ بويىنچە كىتدى.
ھوانىڭ بوقاتلاؤندە جىدلۇتلى بولغاچە كورە شار، تىزىر
 يولىدە يورگان ايلچى پويىزدى نلث تىزلىك قىدر تىزلىك
ايلە كىيە باشلادى. يراقدان طاولار كورنوب، آلار آراسىن
جلان شىكللى بورغالانغان صولى يلغە لاردە كورنىدى.
بو توشىدە هېچ بىركشىلەر تورا تورغان بىرلەر كورنەمە گاج
توشەرگە ياراقلى اورن اىكان دىب بىر نىچە مىنوت
اچنده شارنى شەكىزىنگە ايندروب، يوچىلەر كارزىنە
اچندىن چقدىلەر.

— بىزنىڭ يولىز بىك اوڭىدى قارە ئىلى نوما بى طاو

ایته گنده گی اورماننى نیندی قىزلى كوك ماتور بوبىزىڭ
قاچوب كيلوب تركلەك قىلاچق ادرنسىز بولۇر. بواورن
بىزگە رزق دە بىرور آخىسى بى توشلرگە كشى آياغى
تىيمە گاندر دىدى.

بو كرى توشكان بوميدانلىق بىوڭ وقوى اولەنلار
ايلە قابلانغان اىدى. تىگنە موندە كشىنى جولەنلىرىرلەك
درجەدە خوش ايسلىر بىرە تورغان زور زور چەچەكلىرىدە
كۈرنە درايىدى. نوما بالالار شىكللى بار نرسە دەن دەلك
چەچەكلىرى جىمارغە آتلۇغان اىدى بو كرى آنى توقتاتوب
ايتدى:

— بوجەچەكلىرى كاغولما آلار آغولى دىدى.

— نوما ايرنلىرن قابارتوب: نى او كونچ بومېتلى چەچەكلىرى
جىمارغە يارامى اىكان دىدى.

— بىزگە بوتوشىدە اوزانق توررغە ياراماس شارنىڭ
گازىن چغاروب بىتۈرگاچىدە جىلغاعە تابا توشه رەز سين
مېڭىڭا قايسى بىركىرەك نرسە لىرنى ايلتشىرلەك شار بىلەن
كار زىنە موندە قاللوب تورر دىدى.

كونه صودى كېيى تىك توره آلمغان بو كرى بو
اشارنى بىيڭ تىز اشلىپ تارغەنە و بىيڭ قوتى آغا تورغان
پىلغۇغە توشوب كىتىدىلەر. بو كرى يولىدە اوچراغان ھەر
بر نرسەنى بىيڭ تگەلب قاراب قاى وقتىدا اويفە قاللوب
باشندە سلکەدر ايىدى.

نوما بىكىرى نىڭ يوزىنلىن بار رغە قىماغانون آتلاغاچ
سین آخرى بىر بر نرسە دەن شىككەنە تورغان سىڭ در دىدى.
— مىن بون توشلارنى كشىلەر تورمى تورغان بىرگە مىاناغان
ايدىم لىكىن مىنۇت صايىن اوپىم نىڭ كىرى سىنچە تابام دىدى.
— صوك نىدىن تاباسلىق؟

— مىن بىر نىچە اورنىلدە واق كومىر كىسا كلرى كورەم
كشىلەر جاندىغانلىن قالغان كومىر كىسىكلىرى بولسى
كىرىك اگر يەشن صوغۇسبىلى اورمان چانغانلىن بىلغان
كومىرلىرى بولماسى.

يولار قوم توشه لىگان يلغە قىرىيەنە توشوب يەتكەچ
بو كرى بىرگە بىيولب تگەلب قارى ياشلاسە واق واق غە
كشىلەرنىڭ آياق ازلىرن كورب ايتدى:

— بو بىك آچق ير بلکه تونلە بله جانغۇر، داول بولور طار اىتەگىنە باروب آندە اوزبىزگە اوڭايلىسى اورنى ازلىرى كېرىڭە دىدى.

نوما كونەربارا توغان نرسەلرى نىڭ آورلغىنىن بىك جودەب:

— سىئا نىچك يخشىراق بولسە شولاي ايت مىن سىنىڭ حكىمەتىه اشانامىن دىدى.

طاواغە يىتكەچ بو كرى آنلا برطاش يارغى كورب هىچ بور لغالامىچى، نومانى طشقى ياقدە قالىر بارزى كروپ كىتىدى. بىن نىچە منوتىدىن صوك باشون تىشۈكىن چغاروب ايتىدى:

— نوما مونىدە كر بىزگە موندىن آرتۇق اورنى ازله رىگە كىرىكمىس اوزى بىك كىلە ئەنلا غار و اوزىنە هىچ بىركىشى و هىچ بىر حيوان كروپ تورمغان دىدى.

نوما كىرىدى كوزى كونو كاڭمى قارانغۇلدە بىر آز وقت هىچ نرسە كورە آلمادى. بىك كىرى نرسەلرەن آقتارا تورغاچ بىر تورلى آپارات چغاروب غارنىڭ اپن بىك

ياقنى او طباھن ياقدىرىتى. اول غارنىڭ تو شەم واسىتىنالارنىن «استىلا كىنەت» اسمىلى اصل طاشلار او سكان اى كان و اول اصل طاشلار او ط ياق طېسىنە يال تراپ مىلييون تورلى تو سلر بىروب غارنى عجایب قىزق روش كە ايلىدردى مۇنى كورگاچ نوما اثرلىن بىقىردى:

— مونىدە، بىزنىڭ بىلە گان دۇزاريس لرمىنگە قاراغانىدە يخشىراق بىر سەرچىلەرگە او شادق دىدى.

— بولايغىنى بولور ئىلى اگر بىز مونىدە او زبىزنىڭ كەنگەنە خواجە لغمىنى قورساق مىن سىنىڭ آتاڭىزىرىنىدە نورغاڭانىدە بختلى ايدىم مونىدە بىيگە كەن بختلى بولسەم كېرىڭە دىدى بىك كىرى.

بر نىچە مىتىبە بىك كىرى طشقە چغۇب ئىلى يومشاڭ او لىنلەر كىرتوپ ئىلى يىلغە دەن صولر كىتىر ب نوما اوچون بانورلىق بىر يخشىغىنە اورنىدە حاضرلە دى. بو تورىدە او زى اوچون بىلگۈك قايدىرمادى. شوندىن صوك تاماقلارنى طويىر ب بىزنىڭ يولچىلار مىن بىك طېچىلەق كەن بىر ئەنۋەر، باندىلار آلايدە دورت آياقلىلە مادىشىلارنىن حاقيقىغان

Лобачевского, 2/31
№ 215625

قوناق لر کرمە سەلدىپ بوكرى صاقلانو جەتلىنە غارنىڭ
آوزىنە ضور استالا كىتىت طاشى قاپلادى تون بىك
طنجاوتى گرچە غارنىڭ طشى ياغىندە كوك كوكەب
يەشن لرىيە شىب بوزلى داوللى يغۇرلىرى باسىدە اوشەنگان
 يولچىلرنى بىگىك خفالامادى بارى كوك كوكەۋىنڭ
 صانغراو طاوشلار يقىنە ايشتلە ئىدى. ايرتە بلەن ھوابىك
 ماتور بولوب قوياش چغۇرى ايلە بارىر قوروغە ايلەندى.

بوكرى نوماغە :

— اى مىنم عجايىب سى Yokلى جانم ايندى بىز بوبىرلىنى
 تىكشىر و اوچون و بوبىرلىرىدە طبىعت حاضرلە گان ھر تورلى
 بايلىق لرنى قاراد اوچون اورمانغە بارىق دىدى.

غاردن چەفاج بوكرى اول غارنىڭ آوزىنە بىك
 زور بىر طاش قاپلادى بوتىن كىشى بولسە بلەك اول
 طاشنى قاپلىدە آلىس ايدى. بولارىلغە بىرىنچە كېتوب
 بىر چاقىم بارغاچ بىراقدىن كوزىنە كورنگان نرسە لرگە آبدىراب
 كېتوب بوكرى كىناتىن توقتاب قارانغلاپ ايندى:

— قارا ئلى نوما، موندە تور و چىلە بارايكان دىدى.
 — قايدىن سىن آلارنى كورەسلە?
 — آنه تىگىنە يراقدە كېچكىنە گندە اوپىلدەن بىر قالا كورنە
 ايده شوندە طابە بارىق هەرنىچەك بولسەدە آلار بىزنىڭ
 اوچون قورقۇچىلى توگل دىدى.
 اول بوسۇزنى اپتىكان گنە ئىدى قواق آرتۇندان
 بوبىلرى يارطاپ آرشۇن قدرلى گنە ئىكى كىشى كورنۇدى
 دشۇل ساعىتىك ياشىزدىلەر.
 — منه كورەسلەمى مىن بىت ياسىڭىشىمادم بولار بىت
 اكىتلىردە گنە سوپىلەشە تورغان واق كشىلەر ئىلە ئىدى
 بوزمانىدە ھېچ كىم كورگانى يوق دىدى.
 بىك تىز ئالار كېچكىنە آولغە باروب يىتدىلەر ايلە
 بىك قارالتىلىرى زور كىشىنىڭ بىلەندىن اوزارلىق
 توگل ايدى. كشىلەرى يولىدە اوچراغان كشىلەر كېنى
 واق خلق ايدى. بولارنىڭ كورنۇرى ئىلە اوز آرالارنى
 بىك چوالشىلەر.
 آلارغە يومشاقلق كورسە تورگە كىرەك، بىز اولو

گودهلى كشيلردن قورقماسونلر ديب كولوب بوكرى
قالانڭ بىرىنچەرەك بىرىرگە اوئوردى.

كوبىدە اوتمادى آلار يانىنە بىرىنچە دىستە اىر
كشيلر كىلوب يراقىدەراق توردىلر. بوكرى اشارە
بلە آلارنى اوزلرى يانىنە كىلورگە اوندەسەدە بايتاقغە
قدىر يانىنە كىتۇرە آلمادى. آخرنىدە اىكى باطىراوغى
يافنراق كىلوب اوزلرى نىڭ چىقلاداغان طاوشلىرى اىلە
فېقىرە باشلادىلر. بىزنىڭ يوپلىرىمز دەشماينچە بارا تورا
نى بولور دىب نىكىكە اوئوردىلر. باياغى اىكى باطىر
يانىنە آز آزغۇنە قىوغاىيە قىوغاىيە اىكەنچىلىرى كىلە
باشلاب بىزنىڭ يوپلىرىمز آڭلاماغان تىلە نىندىدىر
سوزلر اىتە باشلادىلر، لەن قىلەمىشلىرنىدە دشمانلىق
بانمىدىر اىسى. بىرىنچە وقىلار اوتكانلىق سوڭىنىدە
شهردىن بىر توركوم خلق چىدى. آللارنىدە اوزون
قولغە ئىگان الملىرىدە بار اىدى واول قولغەغە
برىكىكان معىن دىن ياصاغان جالت جولت اىتوب تورا
تورغان بىر توگارەك نرسەدە بار اىدى. نوما اىلە بوكرى

اوئورغان بىرگە يكىمى آدوملاپ بىر قالفاج توقتاب
بارنى توگەرەك ياصاب اوزلرىنچە چىقلاداشوب سلام
بىردىلر. بوكرى آلانلىق سلام بىرولىرن آڭلاغاچ نوما
بلەن اىكىسى آياق اوره نوروب سلاملىرن آلدىلر.
بو اشكە اول داق كشيلرنىڭ بىيان قىلوب بولماسلق
درجهدە ايسلىرى كېتىدى. نوما اىلە بوكرىنى اوزلرى
آرتىلىن شەرگە باررغە اشارەلر اىلە اوندى باشلادىلر.
بىلاردە قىبول اىتوب بارا باشلادىلر. شەرگە تابە بىر
نچە آدوم كېتىكەچە اوزلرىنچە بىر تورلى قىلىنشوب
صفلىنشوب آلغە تابە بارا باشلادىلر. قايسيلىرى
بىزنىڭ مسافىلىمز اىلە يىنەشە نىندى كشيلر اىكانۇنى
بلەسيلىرى كىلوب قارى قارى حتى قوللارن آلارغە
تىبوروب بارالارايدى. اوراملارىنىڭ كېتىلەگى اىكى گەنە
كىشى صىارلىق اىدى. اويدەگىلىرى اوپىلارىنىڭ
توگارەكتىشۈكلىرىنىن باشلارن طغوب عجىسىنوب قارىلىر
ايدى. اىكى يوز آدوملاپ بارغاچ بىزنىڭ يوپلىرىمز
برىكەنلەنە مىداناقغە يېتىلىر آندە اوستەل شىكللى

تاقتلار قورولوب قاباقىن تورلى تورلى نعمتلى
حاضرلەنگان ايدى. كچكىنه كشىلر بولارنى اشارهلر
ايلەر زقلانورغە اوندە سەلرده بوكرى حىلەلزىن قورقوب
برىرسەدە آشارغە قىمادى اما كچكىنه كشىلر حاضرلەنگان
شىلرنىن اوزلرى آشى باشلاغاچ و بولاردان راضى
بولماوارنى بوكرى توسلرنىن آشلاغاچ و اوزلرى
آشاغان لقىن نعەتلىڭ آغۇلى توگل ايكانى بلنگاج
يرگە او توروب نوماغەدە هەر صاوتنى بىرەز كيساك
بىرۇپ آشاشىرغالى باشلادى. كچكىنه كشىلرده بىك
شادلاندىلر.

مەلس بتكانلىڭ سوئىنە بىنلىك يۈلىپلىر مىزنى
اشارەلر ايلە قالالارنىڭ اىلە زور بولغان اويلرىنە
اوندى باشلادىلر اويلرىنىڭ ايشىگى كېعنە بولسەدە
بولارنىڭ سىيون سىماون اويلى آلمادىلر. بوكرى ايلە نوما
آلارنىڭ اوندە ولرن آشلاسا لردىنى اوچۇن اوندە گاتلارنى
بلە گاتلارايىدى. اوىگە ياقۇن كىلىڭاج بولارغا اورنا شرغە
اورن بىرگانلىكلرى معلوم بولدى. بولارنىڭ اول اوىگە

٤٣

— بوبراکیت شیکللى او زکوزیمه او زم اشاناسم کیلمى دیدى نوما.

— تگنده قویاش با یوشی یاغنده بر تورلى خلق بار آلاربزنى کورسەلر يرتقچقە صانارلر ايدى آلارده بولار قاراغان كېك عجیسنوپ قارارلر ايدى لكن بىزگە بولار کورسەتكان حرمتنى کورسەتوب ، بولای قارشو آلماسلر ايدى دیدى بوكرى.

نوما بوكرى نڭ خاتونى بولوب دائىما سېوكلى وەرمەتلى بولدى. اىكى يىلىن صوڭ نوما، مەبتلىيگەن براوغۇل تودرۇب اول اوغللارى او سکاج بوكرى او زى نڭ حەمتلىرنى آنڭ قلبىيەدە صالحى ولەن بويىرە آڭارىياراقلى ضورگە دەلىخاتون بولماغانلىقىن نسل قالماۋچىلە ئىنى بىك خفالادى.

شول سېبىن بوكرى او غلى ايله بىرگە لەشوب شار ايلە سفرگە چغۇنى او بىلادىيارلەن كىن اىكى يلڭا ئۆلگى قالالارى يانندەراق اىكىنچى بىر كېپىرەك قالا قوردىيلر اۆلگى قالالارى آڭار قاراغاندە بىر مەلە بولوبقۇنە قالدى. كېكىنە كشىلەزىڭدە قايسييلرى شول بوكرى ايلە

بوكرى حتى آلارنىڭ تلىنده او يېرنىدى. بوكرى اوچون بىرچىتون اش قالدى اولىدە بولسە بار كىرەك ياراف نرسەلری ايلە شارنى كېكىنە كشى لرگە كورسە تمە يېنچە كە غارغە كرتىمك ايدى زира اىگر كورسەتسە كوب يللر آزا بلانوب ياصاغان نرسەسى نڭ ئىيكانۇن بىلە سىلەری كېلوب قاراغان بولوب بوزۇ احتماللەرى بار ايدى.

نوما بوكرى نڭ خاتونى بولوب دائىما سېوكلى وەرمەتلى بولدى. اىكى يىلىن صوڭ نوما، مەبتلىيگەن براوغۇل تودرۇب اول اوغللارى او سکاج بوكرى او زى نڭ حەمتلىرنى آنڭ قلبىيەدە صالحى ولەن بويىرە آڭارىياراقلى ضورگە دەلىخاتون بولماغانلىقىن نسل قالماۋچىلە ئىنى بىك خفالادى.

شول سېبىن بوكرى او غلى ايله بىرگە لەشوب شار ايلە سفرگە چغۇنى او بىلادىيارلەن كىن اىكى يلڭا ئۆلگى قالالارى يانندەراق اىكىنچى بىر كېپىرەك قالا قوردىيلر اۆلگى قالالارى آڭار قاراغاندە بىر مەلە بولوبقۇنە قالدى. كېكىنە كشىلەزىڭدە قايسييلرى شول بوكرى ايلە

شول روچە بوكرى ايلە نوما كېكىنە كشىلە آراسىندا تورا باشلاپ تىز زماندە آڭوشە باشلادىلار.

مھر بیرینه یاقنلاشە باشلاغاچ مصەر ھەلیملەری
کورمەسون دىب بوکرى شاقنى بىوكلەك گە مندى، زира
ھوادە شار ايلە اوچوب يورولۇر آلارغە معلوم ايدى
دەخى يوغارى منومى نىڭ ايڭىچى سېبىي بولۇطلار اچندە
كۆك كۆكەب ياشن لەر بلە باشلاغاندىن شارغە ضرر
كىلىدون شىكلەنوب ايدى.

شولاي هوانىڭ يوغارى قاتلاؤندىن بارغان وقتىدە
تون بىتكان ايدى شار آلغە تابا كۆچكە گەنە بارا باشلادى.
بوکرى نىڭ كامپاسى دە شارنىڭ بارا تورغان ياغىنىڭ
شاقنى اوق اوزگەرگانون كورسەتدى. بولاي اوزگەر ونىڭ
سېبىن بوکرى هيچ آڭىلى آلمادى. بوکرى بىيك آبئرا ب
شارنى اوزى تىلەگان ياقفە يىبەر رگە بار قۆتى ايلە
طرشىسىدە، شار آنلىك سوزن طىللامادى. هوانىڭ
يوغارى قاتلاؤندە يېر ماڭىتى نىڭ قۆتى بلۇرلىك
درىجىدە اوزگارسە كېرەك دىب او طور يىدىن او طورى
توبىن تابا توشە باشلاغان ايدى كىناندىن قورقۇچى
دېبىك قۆتلى صىرغىغان طاوش اىشتىلى. شار اىڭ
اوستىدىن كېرەك گەنە يارلىوب كىتكان اىكان.

اوغلى صالحان بىوڭ وزۇر او يىلاردا تورۇنى آرتۇغراف
كىورە باشلادىلار.

بوکرى نىڭ سەرقە چغارا اوچون آلدان بىلگولەب
قويغان كۇنى يىتكاندە شار غاز ايلە توتولۇب ويرگە
باولار ايلە تارتىدلۇب اوچارغە حاضراينىل بولغان
ايدى. نوما اىرى ايلە اوغلۇ كوزياشى ايلە او زاتوب
آلار قايتقانچى كېچكە كېشىلەرگە حاكم بولۇب قالبى.
ايرتەگوسن ايرتۇك يولچىارمز اوزلىرى بىلگولەگان ياقفە
قوش اوچومى قىدر بىوكلەكىن ھوا بويىنچە اوچوب
كىتىدىلار. بوکرى بىيك بىوکە كوتەرمىدى سېبىي
ايىسى قايتقاندە قورى يول بىلەن قايتورغە تورى كىلسە،
بىل اوچون بىرىيۇن قارامق اوچون ايدى. دورت كون
اوتكاندە، نىچە يولچىلارنى آشاب ھلاك ايتكان آفرىيەنلىك
رەھىمسىز كشى آشى تورغان يېر تەچۈچ آدملىرىنىڭ زور تىگز
بىرلىرى تورسلىنى او توب بارالار ايدى. يېر تەچۈلار بولارنى
كۈرگاچ اوقلار آطا - آطا فېغىرشوب شار بارغان ياقفە
تابە شار آرتىنىن چابا باشلادىلار. لىك شار آلارنىڭ
اوقلارى يېتكەرلىك يېرده توگل ايدى.

هوا ده شار نی توزه تورگه همکن بولغا غانلقدن بیرگه
توشمکلث ضرور بولدی لکن شار بوکرینگ اخقيار ينه
قويمىچى اوزى اكرونگىه اينه باشلادى خيرلى بولسون قايىغنه
ايندر ايكان ديب ايتورگه گنه قالدى. بو توشرله چاد
كولى بولغانلقدن بوکرى نڭ بار قورقغافى شول كول
اوستنه توشايدى زيرا آنده توشسى لر هلاك بولا سيلرى
بىلگولى ايدى.

تون قارانغى بولغانلقدن توپن دەگى نرسەلرنى
آيروب كورر حال يوق بخت كه قارشى قورى يرگە
توشسى لرده آكسىزدن تورى كيلوب كنه توشه پكلار ايدى.
بوکرى آلايدە گۈز كىتيمىچە و قورقنج لقنى اوغلنى
ياشمىنچە اوغلى ايله سوزگە كوشوب اوزى اولوب اوغلى
ايسمەن قالغان تقدىرده آڭار نيشلرگە كىره ك بولا چاق لرن
اويره تدى. اوغلى بيك اعتبار ايله طىلاب آتاسىنه
ايتدى:

— اگر بىزگە تقدىرده هلاك لك يازلغان بولسە بىز اىكىمىزدە
هلاك بولور مز ديدى.

— اوغلم سين بوسۇزنى ايتە، تقدىر تىگىلايدە بولايىدە
بولور بلکە مىن بىر بىر تورلى عجب حىلە لر بىلەن تزكىدە
قاللورەن سين اولەرسىڭ اول وقت شايد مىن مونىدە يوغالام
انكاكىييانىنە قايتور من اما اگر مىن اولوب سين قالسەڭ
سين قايتە آلماس سىڭ دىدى.

— انى سين بوسۇزلىرىدە بىك مقللى و درست ايتە سىڭ
هر نىچىڭ بولسىدە ايسەن قالسام سىنىڭ يخشى
و حكىمتلى امرلىرىنى يرىنە كىتىررگە طىشور من دىدى.
آلار شوشى سوزلىرىدە ايكان كارزىنگە قانى بىرگە
كىلوب بېرلىدى. بوکرى اوغلى نڭ قولنىنىن توتوب،
ئىدە تيزرەڭ چق اوستىمىزگە شار توشوب قابلاماسون
دىدى. شولاي آلار بىك تيز كارزىنگە اچىدىن سىكىرۇپ
چغۇب، قورى بىرگە توشولرىنە بىك شىركەتىدىلار.
بوکرى اوزىنگە اونتەن قاراولارى ايلە ياقىراق
يېرىلنى قارا غاج كوردى تمساح لرا ايلە طولو چاد كولىنە
بر-ايىكى آدوم غنە قالغان.

— بىزگە بىراورىندە بىر مىنوتىدە تورغە يارا ماس ايس

طوبیا تورغان تمساح لر بزگه قوناقه کیلونی گیچکلدر مسلار

دیدی:

بوکری بو سوزنی ئېتوبىكىنە اولگىغان ايدى
كولگە نابە يكىمى آدوم چاماسى ييرده تمساح لرنڭ
قورودن شوشوب كيلگان شپىرداولرى ايشتلە باشلاادى.
بوکری تىزرهك اوغلىنىڭ قولىنىن توتوب، تومگە كىرگە
سورتنه سورتنه بر نېچە تاپقىر يغلوبىدە كىتوب اوزى
آرتۇننىن آلوب بارا باشلاادى. مڭ آدوملاپ يير
كىتكاج بوكىرى توقتاب اوغلىينە ئېتىدى:

— ايندى بىز حاضر موندە قورقنج سز يerde تمساح لار
صودان يراق كىتمىلار دىدى.

آلار موندە طاك آتقانپى طوروب ياققۇرغاج شار
يانيئە بارسەلر، نى كوز بله كورمالىڭ كارزىنەنڭ
استىناسون تمساح لر تىشوب بىرگانلار.

بوکری شار ايلە كارزىنەن ييارقىرىيىنلىن يراققە راق
آلوب كىتوب، اوغلى ايلە توزە تورگە توتوندى. آلار
موندە كىشى تورمى تورغانىندر دىب اويلاغانلار ايدى

اىكى آطللى كىشىنەن بولارغە تابە چابوب كىلگانلىن
كۈرگاج بىك عجبسىدىلار. لىكىن كىلوچىلرنەن قىسى
اوصاللاق توگل ايدى. كىلوپ بىتەرگە بوز آدوم چاماسى
قالفاج توقتاب عربچە «سزنىنى كىشىلر» دىب فەقردىلار.
بوکرى اوزى بلگان تلىنى ايشتكانگە شادلانوب
چواب بىردى:

— بىز قوياش چغۇشى ياغىنلۇك كىشىلرىم ز موندە قضااغە
اوچراغانلىقىمىزدىن سزدە قوناق بولورغە صورىمىز اگر سز
بوبيىرلردا توروچىلر بولسە گىردىدى.

آطللى كىشىلر ياقن كىلوپ و آطلارنىن توشوب
شارنى و آنلۇك ئېبىرلىرىنى نېڭەلەب صوراشه باشلادىلار.
صوڭرە بوكىرى ايلە اوغلىينى اوزلرى ايلە بىرگە طاوغە
قوناققە آلوب كىتىدىلار. شارنى و آنلۇك ئېبىرلىرىنى آطقە
توبىدەيلار. اويلرى كوللىن اوون چاقرم چاماسى يىردىهايدى.
ايىكى ساعتىن صوك كۈچۈپ يورى تورغان
بوتون بىرقىبىلەگە كىلوپ يىتىدىلار. خلقى بولارنى قبول
ايقۇب قارشى آلدىلار. عادتلىزى كىلگان كىشىلرنى

قبيله‌ده‌گى باركشىلارده قوناق ايدىرگە تىوش بولغانلىقىن
يولپىلرمىز هرقايوسىنىڭ چاطراو يىلىرىنە كروب، قويغان
رزقلارن آشارغە و قىملارن اچەرگە تىوش ايدى. شولاي
قوناق بولوب يورمكلك بايتاق كونلرگە يىتكانلىكىن،
بوكرى اوچون بىك فائىدەلى بولدى. شول آرادە اوغلى
اوچون خاتونلغە قز كوزلەدى. اوغلينە ياراقلى قىز
تابقانىڭ صوئىندە قىزلىڭ آتالارى ايله بىك تيز كونبىش،
عادتلر پە قرقغە طوپىدە بولدى. قز آرتىلىن پرىدا نە
بر آط، بىرچاطر و بىرنىيچە باش حىوانىدە بىردىلر.

بوكرى كىته‌چەگن آلارغە سىزدرمس اوچون چاطر
اوين آلاردان يراغراق يېرگە قوروب، اوزى هرتوننى
شاراشى ايله مشغول ايدى و شار تمام اولگىرب يتكاج
برتوننى هيچ كم كورمه سىن اوغلى و آنلىك ياشكەنە خاتونى
ايله هواغە كونه رلب كىتدىلر. ايکى آطە اوتكانىدە
خوفسز خطرسز اويلرىنە قايتوب دە يقىدىلر. نوماغە دە
كېكىنە كشىلرگە دە بولارلىڭ قايتىوی بىك زور شادلىق
بولدى.
صوڭ.